

LITURGIČNI PREVAJALCI NA KONGRESU V RIMU

»Prevodi, ki so bili na raznih krajih tiskani pred razglasitvijo konstitucije o svetem bogoslužju, so bili pomoč vernikom, da bi razumeli obrede, ki so bili v latinščini... Zdaj so prevodi postali del obredov, postali so glas Cerkve... Zato se je treba z vso vnemo in z veliko pridnostjo potruditi, da bi liturgično občestvo moglo sprejeti novo obleko govornice, ki bo ustrezala posameznim delom bogoslužnih obredov... Vaše modro in pridno delovanje mora doseči, da se bodo prevodi liturgičnih besedil zablesteli v enaki lepoti besede ter resnosti izraza«, kot je to bilo doslej v latinskih besedilih.

Teh nekaj stavkov iz daljšega nagovora papeža Pavla VI. pri avdienci udeležencem kongresa liturgičnih prevajalcev vsega sveta naj bo uvod v poročilo o pomembnem srečanju, ki ga je v dneh od 9. do 13. novembra 1965. priredil »Consilium« — svet za izvajanje liturgične konstitucije v Rimu. Žal niso objavili seznama udeležencev, da bi mogli vedeti, iz kolikih narodov in plemen smo se zbrali, toda vsi, škofje, duhovniki, redovniki in laiki (vseh je bilo nekaj nad 200) smo želeli slišati mnenje strokovnjakov o načelih, smislu in metodah prevajanja bogoslužnih besedil. Odkar mašujemo in delimo zakramente v domačem jeziku, se namreč vedno bolj zavedamo, da sedanji prevodi niso najboljši. Ker vsi vemo, da bodo v nekaj letih izšle reformirane liturgične knjige: misal, brevir, obrednik, pontifikal, se pripravljamo tudi na nove izdaje v domačih jezikih, ki bodo mogle biti prevedene in prirejene prav za javno, liturgično uporabo.

Na kongres so bili povabljeni predsedniki škofovskih liturgičnih konferenc ter tisti, ki so jih oni predlagali. Nadškof Pogačnik (Slovenija) ter škof Pichler (Hrvatska) sta se vsaj popoldanskih predavanj rada udeleževala, dopoldne pa smo bili zaradi istočasnih koncilskih sej duhovniki seveda v večini. Vsa predavanja so bila v latinščini, le pri opoldanskih razgovorih je bilo slišati nekaj več drugih jezikov, zlasti francoščine. To je bila seveda ena izmed ovir, da na kongresu ni prišlo do kakšnih večjih in sproščenih debat, kot so bile npr. poleti v Fribourgu v Švici med liturgisti in glasbeniki (gl. Službo božjo štev. 5—6/1965).

Vsa predavanja so bila zelo skrbno pripravljena: predavatelji so se lotili vseh težjih vprašanj v zvezi s prevajanjem zlasti mašnih besedil. Zastopani so bili precej dobro vsi večji narodi: 5 Francozov, 4 Nemci, 3 Italijani, ter po en Španec, Amerikanec in Japonec. Vodstvo kongresa je bilo zaupano predsedniku francoske škofovske liturgične komisije škofu Renéu **Boudonu**, vseh popoldanskih predavanj pa se je kot predsednik udeležil tudi kardinal **Lercaro**, ki je pri papeževi avdienci 10. novembra zvečer imel tudi krajši pozdravni govor, govoril je seveda tudi ob začetku in sklepu kongresa.

Izčrpen pregled teoretičnih del, razprav in kajig o prevajanju nam je dal profesor na Gregoriani p. H. **Schmidt** D.J. Zgodovino liturgičnega prevajanja smo spoznali iz predavanja A. G. **Martimorta**, ki je opozoril na zanimivo dejstvo, da afriški kristjani prvih stoletij niso prevajali liturgije v jezik sosednjih domačinov, pa je morda to eden izmed vzrokov, da je tako cvetoča afriška cerkev popolnoma propadla. O posebnostih krščanske latinščine je predaval rek-

tor rimskega liturgičnega instituta p. S. **Marsili** OSB, o stilu liturgičnega jezika pa p. J. **Gülden** dO iz Leipziga. Oba sta opozarjala, da je treba v sedaj živih jezikih poiskati šele primerno ustrezno »sveto« govornico, ki bo ljudem blizu, pa vendar sposobna nositi tako vzvišeno vsebino. Več predavateljev je razlagalo težave, s katerimi se sreča liturgični prevajalec npr. v Afriki (p. X. **Seumois** PB), na Japonskem (škof L. S. **Nagae**); prevajalec stalnih mašnih molitev (p. R. **Falsini** OFM) in mašnih spevov (L. **Migliavacca** ter p. J. **Gélineau** DJ). J. **Pascher** iz Münchena je opozarjal, naj bo prevajalec zvest smislu, ki ga je cerkveno izročilo položilo v besedilo, in da se mora prav zato včasih oddaljiti od besede in črke. Skuša naj se prilagoditi vsaj v nekaj meri tudi potrebam evangelizacije, kateheze in homilije (p. C. **Tilmann** dO). Zelo močno je bilo na kongresu poudarjeno načelo, da mora prevajalec spoštovati (in seveda najprej poznati) različno »literarno obliko« posameznih bogoslužnih besedil (p. H. M. **Roguet** OP iz Pariza). Predavanje Španca I. **Onatibia** je skušalo osvetliti prihodnost, ko se bo morala liturgija v marsičem spremeniti prav zaradi uporabe domačega jezika. Amerikanec F. **McManus** je razložil, kako so v angleško govorečih deželah organizirali liturgično prevajanje (omenil je, da je treba pri tem misliti tudi na primerno nagrajevanje, saj bi drugače onemogočili sodelovanje najboljših prevajalcev); belgijski založnik J. **Desclée** pa je povedal, kakšne so težave pri izdajanju novih dvojezičnih liturgičnih knjig. Iz poročila podtajnika Consiliuma C. **Braga** CM smo zvedeli za način, smernice in meje dosadanjega potrjevanja liturgičnih prevodov, ki so jih odobrile pokrajinske škofovske oblasti — konference.

Skoraj vsi predavatelji so v svojih predavanjih v nekem oziru prekoračili okvir prevajalskega dela, saj so s teoretičnim razmišljanjem ali iz praktičnih skušanj spoznali, da dosedanje latinske rimske liturgije ni mogoče smiselno dobesedno prevesti v žive domače jezike. Liturgijo ali vsaj nekatera besedila je treba **prilagoditi značaju narodov** ter našemu času, seveda prevajalec naleti pri tem na težave, ki jih ne more reševati sam — prevzeti jih mora nase pokrajinska cerkvena oblast, ki more v smislu členov 37—40 liturgične konstitucije predlagati osrednji oblasti večje spremembe in prilagoditve za svoje ozemlje ali tudi za vso Cerkev.

Mnogo bolj kot doslej bomo moral pri prevajanju paziti na **značaj posameznega besedila** — na njegovo literarno obliko. Načela, ki so jih že splošno sprejeli za prevajanje sv. pisma, je treba zdaj uporabljati tudi pri prevajanju liturgičnih besedil: berila drugače, molitve (oracije) spet v drugem slogu, še bolj svojski slog pa zahtevajo pesemska besedila. Treba je misliti tudi na to, da so vsa ta besedila namenjena glasnemu branju ali celo petju in da zato zahtevajo drugačen besedni red, uporabljanje drugačnih besedi in besed-

Crkva je u Kristu kao sakramenat ili znak i sredstvo najtješnjeg sjedinjenja s Bogom i jedinstva cijeloga ljudskog roda.

II Vat. sabor

nih zvez, kakor je bilo to mogoče v dosedanjih prevodih, ki so bili napravljeni za tiho branje z očmi. Čisto drugače mora prevajalec ravnati z bibličnim besedilom, ki je božja beseda, katero Bog še tudi zdaj govori zbranemu svojemu ljudstvu, spet drugače pa z mašnim spevom, ki je sicer morda tudi bibličnega izvora, pa je vendar namenjen predvsem petju in mora biti zato tudi petju primerno sestavljen. Spet drugačen odnos mora imeti prevajalec do cerkvenih molitev, ki v veliki meri nosijo pečat določene dobe, kulture, potreb, značaja in miselnosti. Če naj Cerkev danes moli in prosi za isto stvar kot nekoč (saj se naše dolžnosti in potrebe niso bistveno spremenile), bo to napravila drugače, z drugim besedami in podobami kot je to storila pred 1000 ali še več leti.

Molitev, ki jo vođa liturgičnega zbora (celebrant) glasno moli v imenu vseh vernikov, ti pa naj odgovorijo svoj glasni Amen v znamenje soglasja, jim mora biti neposredno takoj razumljiva, saj drugače ne bodo mogli biti vsi enih misli. (Kadar bo treba za glasno branje prevajati tudi osrednjo evharistično molitev, kanon, bo to še posebej zahtevno in težko delo — prefacija je začetek te molitve!) Nasprotno pa beril sv. pisma ne bomo mogli nikdar prečiti tako svobodno v domači jezik, da bi bila vsem takoj razumljiva, ker smo vezani na izraze in podobe, ki jih je uporabljal sveti navdihajeni pisatelj: vedno bo še potrebna kateheza in homilija, ki bo ljudem razložila in predvsem tudi aktualizirala prebrani odlomek božje besede. Prevajalec sv. pisma za liturgično uporabo tudi ne sme pozabiti, da je Cerkev brala staro zavezo v grškem prevodu septuaginte, v latinskem območju pa novo in staro zavezo v vulgati ali drugih starejših latinskih prevodih ter da je s tem večkrat razodetemu besedilu vdahnila nekoliko drugačen značaj, kakor ga je imel izvirnik; prevod, ki je narejen po izvirnem besedilu, zato včasih ne zadene tistega smisla, ki ga hoče Cerkev.

Posebno težavna za prevajalca so stalna mašna besedila: zadeti mora pravi smisel, kar zlasti pri kratkih pozdravih in opozorilih ni vedno lahko (seznaniti se mora z obsežno povojno literaturo o posameznih besedah), prevod mora pa biti tak, da tudi po večletni uporabi ne bo postal dolgočasen in banalen. Primeren mora biti tudi za petje, saj so peti obredi popolnejša oblika bogoslužja.

V sklepnem govoru je škof Boudon opozoril, da je vsak izmed predavateljev odgovoren samo osebno za svoje predavanje (čeprav je kongres organiziral Consilium), vendar je kot bistvene povzel skoraj vse zgoraj navedene elemente liturgičnega prevoda. Posebej je opozoril tudi na nujnost, da pri prevajanju sodeluje več ljudi, kar je sicer že ukazano v Instrukciji h konstituciji (števil. 40): v prevajalski komisiji morajo biti škofje, duhovniki in laiki, strokovnjaki v bibličnih vedah in jezikih, latinščini in v domačem jeziku, pa tudi glasbeniki. Šele potem bo mogoče ustvariti v vsakem narodu nekaj podobno klasičnega in dovršenega, kot je to cerkvena latinščina.

V okviru kongresa prevajalcev sta bili prirejeni tudi dve **knjižni razstavi**.

Vatikanska biblioteka je razstavila najstarejše liturgične rokopise (zakramentarje, ordines, lekcionarje, graduale, antifonarje, brevirje, pontifikale, rotule), uradne izvode — predloge za tridentinske liturgične knjige ter prve izdaje teh knjig; posebej zanimiva pa je bila zbirka najstarejših tiskanih knjig s prevodi liturgičnih besedil v domače jezike različnih narodov. Ni mogoče omeniti v okviru tega

poročila vseh zanimivosti, prav pa je, da naštejemo vsa »slavica«, ker so vsem udeležencem kongresa zgovorno pričala o starodavni tradiciji prevajalskega dela pri Slovanih (tudi prof. Martimort ga je omenjal v svojem predavanju). Razstavljeni so bili: 1. Rimski misal, tiskan v glagolici, prva izdaja: Venezia 12. januarja 1483 (kar je hkrati najstarejši tiskani primer prevoda rimske liturgične knjige); 2. Missale Romanum slavonico idiomate iussu Urbani VIII editum, Roma 1631; 3. Breviarium illiricum slavo-romanum, Venezia 1561; 4. Mali oficij »in lingua illirica«; 5. Rituale Romanum Urbani VIII iussu editum lingua illirica (= croata), Roma 1640. Razstavljeni so bili tudi večjezični obredniki drugih slovanskih narodov: češki iz leta 1586, poljski iz leta 1579 ter latinsko-poljsko-nemško-madžarski iz leta 1768. Posebna zanimivost je bil japonski obrednik tiskan 1605 in kitajski misal iz leta 1670.

Na drugi razstavi novih liturgičnih knjig je imela seveda Jugoslavija svoj lastni oddelek s slovenskim žepnim misalom ter hrvatskim velikim nedeljskim misalom. Razstavljeni so bili tudi obredniki v obeh jezikih, hrvatski leksikonar in slovenska knjiga z obredi velikega tedna, pa tudi nekaj manjših tiskov. Žal je iz pozabljivosti ostala doma na zunaj najlepša knjiga: slovenski leksikonar.

Drugi narodi so na tej razstavi pokazali lepo tiskane (ali tudi samo razmnožene) dvojezične misale, lepe leksikonarje, popolne brevirje (nemški, francoski, angleški), note z novimi liturgičnimi spevi (nikjer namreč niso prevzeli samo gregorijanskih melodij, kot pri nas). Obljubljeno poslušanje posnetkov liturgičnega petja je pa bilo zaradi kratko odmerjenega časa skraćeno na minimum med odmori — brez komentarja.

Marijan SMOLIK

LATINSKI JEZIK SAVREMENI PROBLEM CRKVE

Možda niti jedan problem iz programa II. Vat. sabora nije pobudio tako široko interesiranje, kao daljnja sudbina latinskog jezika u crkvi.

Kako se radi o vrlo staroj praksi i disciplini zapadne crkve, nije čudo da su iznesena tako oprečna stanovišta. Dok konzervativci, radi časne tradicije latinskog jezika i zasluga u razvoju zapadnoevropske kulture iznose sentimentalne razloge za njegovu intaktibilnost dotle krajnji radikali zaboravljaju da se čak i u vancrkvenom životu osjeća potreba internacionalnog jezika.

I pala je salamonska odluka. Saborski su se oci složili da rješenje donesu pokrajinske crkvene vlasti. Time su otvorena vrata. Posve je sigurno da će time negdje prije a negdje kasnije latinski jezik ući u svoju novu fazu službe crkvi.

Vjerujemo da je takovo rješenje najsretnije ne samo što je takova odluka odraz demokratičnosti nego što će se mnogo opreznije prići tom delikatnom problemu.

Već sama oprečnost stanovišta prema tom problemu govori da je problem kompleksniji nego li na prvi pogled izgleda.

Pojavu i ulogu latinskog jezika možemo promatrati s više aspekata, no faktore, koji su uvjetovali njegovu današnju poziciju, moramo promatrati paralelno, jer je i njihovo djelovanje bilo istovre-